

สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์มีอะไรบ้าง?

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่กฎหมายกำหนดวิธีการคุ้มครองไว้โดยเฉพาะ โดยกำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์เป็นผู้มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive right) ในการกระทำบางอย่างที่เกี่ยวกับงานลิขสิทธิ์ของตน และกำหนดวิธีการสำหรับการโอนและการบังคับใช้สิทธิในเรื่องลิขสิทธิ์ไว้ด้วยเช่นกัน

สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์¹ มีดังนี้

1. ทำซ้ำ²

การทำซ้ำ คือ การคัดลอกหรือทำสำเนาซึ่งงานลิขสิทธิ์ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือแค่บางส่วนองงาน เช่น การถ่ายเอกสาร การตีพิมพ์ การบันทึกเสียงเพลงที่เปิดจากซีดี การอัดรูป การอัปโหลดและดาวน์โหลดเพลงหรือภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งการทำซ้ำจะได้งานที่เหมือนกับงานลิขสิทธิ์ต้นฉบับ

2. ดัดแปลง²

การดัดแปลง คือ การทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปแบบใหม่ การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม หรือการจำลองงานต้นฉบับในส่วนอันเป็นสาระสำคัญโดยไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำงานชิ้นใหม่ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน เช่น การแปล การรีมิคซ์เพลง การแปลงนิยายเป็นบทละคร การนำเกมมาทำเป็นภาพยนตร์ การปรับเปลี่ยนภาพสองมิติเป็นแอนิเมชันสามมิติ ฯลฯ ซึ่งงานชิ้นใหม่ที่เกิดขึ้นจากการดัดแปลงจะไม่ได้เหมือนงานลิขสิทธิ์ต้นฉบับอย่างเช่นการทำซ้ำ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างโดยยังคงสาระสำคัญของงานลิขสิทธิ์ต้นฉบับ เพียงแต่ไม่ได้แตกต่างจนถึงขนาดเกิดเป็นงานลิขสิทธิ์ชิ้นใหม่

3. เผยแพร่ต่อสาธารณชน²

การเผยแพร่ต่อสาธารณชน คือ การนำงานออกให้ปรากฏต่อสาธารณชนโดยวิธีต่างๆ เช่น การจำหน่ายหนังสือที่ตีพิมพ์ การนำรูปที่วาดออกแสดงในงานจัดแสดง การเปิดเพลงในร้านอาหาร การโพสต์รูปลงสื่อสังคมออนไลน์ ฯลฯ ทำให้สาธารณชนเข้าถึงงานได้และสร้างมูลค่าให้กับตัวงานลิขสิทธิ์

คำว่า “สาธารณชน” ในที่นี้ไม่ได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องมีจำนวนคนเท่าไร เพียงแต่เป็นลักษณะที่ผู้คนโดยทั่วไปจำนวนหนึ่งอาจเข้าถึงงานได้ เช่น การเขียนนิยายลงอินเทอร์เน็ตไม่ว่าจะมีคนเข้ามาอ่านหรือไม่ก็ตาม หรือการแจกบทความแก่นักเรียนในชั้นเรียน ก็ถือเป็นการเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้แล้ว แต่ถ้าหากเป็นเพียงการโพสต์รูปลงอินเทอร์เน็ตโดยตั้งสถานะเป็นส่วนตัว หรือการเปิดเพลงฟังที่บ้าน โดยมีคนฟังเป็นแค่คนในครอบครัว เช่นนี้ก็จะยังไม่เป็นการเผยแพร่ต่อสาธารณชน

4. ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนา

การให้เช่า คือ การให้ผู้อื่นใช้สอยทรัพย์สินในช่วงระยะเวลาหนึ่งโดยมีค่าตอบแทน ซึ่งสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนานั้น จำกัดเฉพาะงานลิขสิทธิ์ประเภทโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สื่อทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียงเท่านั้น

¹ มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

² นิยามคำว่า “ทำซ้ำ” “ดัดแปลง” และ “เผยแพร่ต่อสาธารณชน” มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

5. ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถนำไปหาประโยชน์ได้ เจ้าของลิขสิทธิ์จึงอาจให้ประโยชน์ในส่วนนี้แก่ผู้อื่นเช่นกัน เช่น ยกค่าลิขสิทธิ์ที่ได้รับจากการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้งานให้แก่ผู้อื่น

6. อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ

เจ้าของลิขสิทธิ์เป็นผู้มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำ การดัดแปลง การเผยแพร่ต่อสาธารณชน และการให้เข้าต้นฉบับหรือสำเนา งาน แต่เจ้าของลิขสิทธิ์อาจไม่สะดวกที่จะใช้สิทธิเหล่านี้ เพราะอาจไม่ได้มีเงินทุนหรือไม่รู้รู้จักช่องทางจัดจำหน่าย เจ้าของลิขสิทธิ์จึงสามารถอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิดังกล่าวแทนตนได้

ในการอนุญาตให้ใช้สิทธิอาจมีการกำหนดเงื่อนไขบางอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เช่น จำนวนค่าตอบแทน ประเภทสิทธิที่อนุญาต ระยะเวลา เขตพื้นที่ ฯลฯ ทั้งนี้ เงื่อนไขที่กำหนดจะต้องไม่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม³ เช่น เจ้าของลิขสิทธิ์ในหนังสือเล่มหนึ่งอนุญาตให้สำนักพิมพ์ตีพิมพ์หนังสือของตน โดยมีเงื่อนไขว่าต้องซื้อกระดาษที่นำมาใช้ตีพิมพ์หนังสือจากเจ้าของลิขสิทธิ์ด้วย ถือเป็นเงื่อนไขที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม

การที่เจ้าของลิขสิทธิ์อนุญาตให้บุคคลหนึ่งใช้สิทธิของตน ไม่ได้เป็นการตัดสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธินั้น เว้นแต่ในหนังสืออนุญาตระบุเป็นข้อห้ามไว้

เช่น บริษัท A เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง อนุญาตให้โรงภาพยนตร์ B นำภาพยนตร์ออกฉายได้ โดยไม่มีข้อห้ามในการอนุญาตผู้อื่น (Non-exclusive license) เช่นนี้ บริษัท A ก็สามารถอนุญาตให้โรงภาพยนตร์ C ฉายภาพยนตร์เรื่องเดียวกันนี้ได้เช่นกัน ต่อมาบริษัท A ทำสัญญาอนุญาตให้บริษัท D แต่เพียงผู้เดียวดัดแปลงภาพยนตร์ของตนเป็นเกมคอมพิวเตอร์ (Exclusive license) ย่อมทำให้บริษัท A ไม่สามารถอนุญาตให้ผู้อื่นสร้างเกมจากภาพยนตร์ของตนได้อีก

สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นการให้อำนาจเฉพาะแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในการใช้สิทธิหรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ จึงมีลักษณะเป็นสิทธิในเชิงปฏิเสธ กล่าวคือ เป็นสิทธิที่จะห้ามไม่ให้บุคคลอื่นนอกจากตนเองที่จะทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ฯลฯ งานลิขสิทธิ์ของตน และหากใครฝ่าฝืนก็จะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ (เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย) ซึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์สามารถปกป้องสิทธิของตนได้โดยการบังคับใช้สิทธิทั้งในทางแพ่งและทางอาญา ซึ่งทำได้ทั้งการส่งจดหมายเตือน การไกล่เกลี่ย การแจ้งความ การฟ้องร้องบังคับคดี เป็นต้น

นอกจากนี้ เจ้าของลิขสิทธิ์ยังสามารถโอนลิขสิทธิ์ของตนทั้งหมดหรือบางส่วนให้แก่ผู้อื่นได้เช่นกัน โดยทำเป็นหนังสือสัญญาโอนลงลายมือชื่อทั้งเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้รับโอน ซึ่งจะทำให้สิทธิต่างๆ โอนไปแก่ผู้รับโอนตามเงื่อนไขของสัญญา

สัญญาโอนลิขสิทธิ์นั้น หากไม่มีการกำหนดระยะเวลาการโอน ให้ถือว่าเป็นการโอนมีกำหนดระยะเวลา 10 ปี เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา 10 ปี หรือระยะเวลาที่กำหนดในสัญญาแล้ว ลิขสิทธิ์ก็จะกลับมาเป็นของเจ้าของลิขสิทธิ์ผู้โอน เว้นแต่งานลิขสิทธิ์นั้นจะได้หมดอายุความคุ้มครองแล้ว

³ กฎกระทรวง (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

สิทธิต่างๆ ของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้น เรียกว่าเป็นสิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic rights) ของเจ้าของลิขสิทธิ์ แต่เจ้าของลิขสิทธิ์อาจมีสิทธิอีกส่วนหนึ่งหากว่าตนเป็นผู้สร้างสรรค์ด้วย เรียกว่าสิทธิในทางศีลธรรม (Moral rights) คือ สิทธิที่จะแสดงว่าตนเป็นผู้สร้างสรรค์และสิทธิที่จะห้ามไม่ให้ผู้อื่นทำอย่างหนึ่งอย่างใดแก่งานลิขสิทธิ์จนเสียหายแก่ชื่อเสียงเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยการรับโอนหรือโดยการจ้างจำต้องเคารพสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในส่วนนี้ด้วย

สำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา

สิงหาคม 2562